

سیر تحول قانون اساسی در ایران

عبدالحسین محمودی

شرح، تفسیر، تنقیح، نقد و بررسی

- قانون اساسی مشروطه - پادشاهی قاجار، مصوب منتخبین اصناف تهران ۱۲۸۵
- متمم قانون اساسی مشروطه - پادشاهی قاجار، مصوب مجلس شورای ملی ۱۲۸۶
- قانون اساسی پادشاهی پهلوی، بازنگری مجلس مؤسسان ۱۳۰۰-۱۳۴۶
- پیش‌نویس قانون اساسی جمهوری اسلامی، تدوین نیر خاکی و غلامحسین اول انقلاب ۱۳۵۶
- قانون اساسی جمهوری اسلامی، مصوب مجلس بررسی پیش‌نویس و رفتارندوم ۱۳۵۸
- قانون اساسی جمهوری اسلامی، مصوب شورای بازنگری و همه‌پرسی ۱۳۶۸

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه: محمودی، عبدالحسین، ۱۳۴۳

عنوان و نام پدیدآور: سیر تحول قانون اساسی در ایران/ عبدالحسین محمودی

عنوان قراردادی: ایران، قانون اساسی

موضوعات نشر: موج اندیشه ۱۳۹۶. مشخصات ظاهری: ۲۹۸ صفحه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۹۱-۱۱-۶-۶

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

موضوع: قانون اساسی - ایران - تاریخ

موضوع: Constitutions -History-Iran

موضوع: حقوق اساسی - ایران شرح و تنقیح

موضوع: Constitutional history-Iran

رده‌بندی گنگره: ۱۳۹۸ ی/۵۱۳۸/۶۴/۲۰۶۴ KM

رده‌بندی دیوی: ۳۲۰۸۵۰۳

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۴۳۴۷۰۱

نام کتاب: سیر تحول قانون اساسی در ایران

مؤلف: دکتر عبدالحسین محمودی

چاپ اول: ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

مؤسسه انتشاراتی موج اندیشه

حق چاپ: موج اندیشه - تلفکس: ۰۱۱-۳۲۰۷۷۴۹۶ - همراه: ۰۹۱۱۲۱۱۰۵۶۹

ویراستاری، طرح جلد، حروفچینی و صفحه‌آرایی مؤسسه انتشاراتی موج اندیشه

پست الکترونیک: Mahmodi.andishe@gmail.com

نسخه‌برداری اعم از چاپ، زیراکس، اقتباس و بازنویسی ممنوع است.

۲۱	 مقدمه
----	-------------

بخش اول - سیر تحول قانون اساسی مشروطه

۲۷	 بازخوانی و تحلیل قانون اساسی مشروطه
۲۷	 تعریف مشروطه
۲۷	 ترکیب اولین مجلس شورای ملی ایران
۲۸	 تعداد نمایندگان مجلس
۲۸	 شرایط انتخابات مجلس شورای ملی
۲۹	 مراحل انتخابات مجلس شورای ملی
۳۰	 مدت دوره مجلس
۳۲	 مصونیت سیاسی نمایندگان
۳۲	 دکترین و صلاحیت مجلس
۳۳	 وضعیت بودجه‌نویسی
۳۴	 محدودیت فروش دارایی دولت و ممنوعیت تغییر حدود کشور
۳۴	 نظارت بر عهدنامه

۳۵	 ساختار سیاسی هیئت وزیران
۳۶	 کمیسیون رسیدگی به شکایات
۳۶	 شیوه مذاکرات مجلس
۳۸	 مجلس سنا
۳۸	 انحلال مجلسین
۴۱	 نمایندگان دارالخلافه
۴۱	 تغییر مدت دوره نمایندگی مجلس
۴۲	 مذهب رسمی کشور
۴۲	 طایفه فقها بر مصوبات مجلس
۴۳	 تقسیمات کشوری
۴۴	 حقوق مات ابدل
۴۵	 آزادی مطبوعات
۴۶	 قوای مملکت
۴۷	 حقوق اعضای مجلسین
۴۸	 حکومت توتالیترایسم و نئوپاتریسم
۴۸	 ویژگی‌های حکومت توتالیتیر
۴۹	 نئوپاتریسمونالیسم و چالش مهم حاکمیت
۵۰	 انقراض سلسله پادشاهان قاجار
۵۳	 ولایت عهدی (نایب السلطنه) و چالش‌های عصری
۵۳	 بازنگری اصل نایب‌السلطنه
۵۵	 فراقانونی بودن پادشاه
۵۶	 حکومت مطلقه
۵۷	 حقوق پادشاه
۵۷	 شرایط و مسئولیت هیئت وزیران
۵۸	 استیضاح
۵۹	 دکترین قضایی مشروطه
۶۱	 عزل و نصب قضات
۶۳	 دادگاه نظامی
۶۴	 انجمن‌های ایالتی و ولایتی

۶۴	مالیات ساختار اصلی اقتصاد و امور مالی
۶۵	ارتش شاهنشاهی
۶۵	بازنگری قانون اساسی مشروطه

بخش دوم- سیر تحول قانون اساسی جمهوری اسلامی

۷۱	مقدمه
۷۱	فرایند تهیه و تصویب قانون اساسی جمهوری اسلامی
۷۲	الف. مراحل شکل‌گیری
۷۲	۱. دینی بودن ماهیت انقلاب ایران (۱۳۵۷)
۷۲	۲. تبعات گفتمان انقلاب
۷۳	ب. مراحل تدوین پیش‌نویس
۷۳	۱. مرحله تدوین
۷۴	۲. مرحله عرضه به افکار عمومی
۷۴	۳. مرحله بررسی و تأیید مراحل تقاضای قلم
۷۵	۴. مرحله بررسی و تأیید جامعه مدرسین حوزه علمیه قم
۷۵	۵. مرحله بررسی و تأیید شورای انقلاب
۷۵	۶. مرحله بررسی و تأیید دولت موقت
۷۶	۷. مرحله بررسی و تصویب مجلس خبرگان قانون اساسی
۷۷	۸. مرحله برگزاری رفراندوم
۷۷	۹. مرحله بازنگری و تجدید نظر
۷۹	بازخوانی و تحلیل قانون اساسی جمهوری اسلامی
۷۹	مبحث اول- رفراندوم قانون اساسی
۸۰	۱. هدفمند بودن انقلاب
۸۱	۲. اعتقاد دیرینه مردم
۸۱	۳. برخورداری از معیارهای رفراندوم
۸۲	۴. مصوب مجلس خبرگان قانون اساسی
۸۲	۵. برگزاری رفراندوم دوم
۸۲	نقد و نظر
۸۳	بررسی فرضیه‌های تغییر قانون اساسی
۸۳	۱. فرضیه گذشت زمان

۸۳	ارزیابی فرضیه اول
۸۴	۲. فرضیه اصلاح قانون اساسی
۸۴	ارزیابی فرضیه دوم
۸۴	۳. فرضیه تغییر نظام
۸۵	ارزیابی فرضیه سوم
۸۵	نقد و نظر
۸۶	مبحث دوم - اسلامیت خواستگاه جمهوریت
۸۷	فرایند جمهوری خواهی در ایران
۸۷	۱. م. خ. بنی وارث خلافت بنی فاطمه
۸۸	تعریف و ماه - حکومت دینی
۹۰	ضرورت تشکیل حکومت اسلامی از منظر امام خمینی
۹۰	۱. جامعیت و برادری اسلام
۹۱	۲. اهتمام پیامبر اسرم
۹۱	۳. استمرار نبوت
۹۲	۴. سیره اهل بیت (ع)
۹۲	۵. انتظار حکومت جهانی حضرت مهدی (عج)
۹۲	شرایط حکومت دینی
۹۳	نقد و نظر
۹۳	وظایف حکومت دینی
۹۴	نقد و نظر
۹۵	وظایف دولت
۹۶	اصل استراتژیک نظام
۹۷	نقد و نظر
۹۸	مبحث سوم - اصل ولایت فقیه
۹۹	چرا مجلس خبرگان قانون اساسی به شورای رهبری رأی داد؟
۱۰۰	مبانی فقهی و حقوقی ولایت فقیه
۱۰۰	ضرورت طرح بحث
۱۰۱	الف - مقام اثبات
۱۰۱	۱. براهین عقلی

۱۰۲	۲. براهین نقلی.....
۱۰۲	۲-۱. وجوب اطاعت از صاحبان امر.....
۱۰۳	۲-۲. توقیع امام زمان (عج).....
۱۰۳	ب- مقام ثبوت.....
۱۰۴	جمهوری اسلامی جمهوری روحانی.....
۱۰۴	الف. نظریه موافقان.....
۱۰۶	ب. نظریه مخالفان.....
۱۰۷	نقد و نظر.....
۱۰۸	اصولی کلی، مهوریت و وظایف اجتماعی دولت.....
۱۰۹	نهاد خانواده.....
۱۰۹	تعریف خانواده.....
۱۱۰	الف. خانواده به معنای..... م.....
۱۱۰	ب. خانواده به معنای خاص.....
۱۱۰	مبحث چهارم- حقوق امت و ملت.....
۱۱۱	تعرف و مبانی حقوق امت.....
۱۱۱	۱. وحدت و اتحاد امت اسلامی.....
۱۱۱	۲. حمایت از حقوق مسلمانان.....
۱۱۲	۳. وضعیت حقوقی تقابل حقوق ملت با امت.....
۱۱۲	حقوق مذاهب اسلامی.....
۱۱۴	نقد و نظر.....
۱۱۵	حقوق اقلیت‌های دینی.....
۱۱۶	۱. برابری و مساوات.....
۱۱۶	۲. آزادی تشکیلات سیاسی.....
۱۱۷	۳. استقلال در احوال شخصیه.....
۱۱۸	۴. آزادی انجام مراسم و تعلیمات دینی.....
۱۱۸	۵. مشارکت سیاسی و اجتماعی.....
۱۱۹	حقوق غیر مسلمانان.....
۱۱۹	زبان، خط، تاریخ و پرچم رسمی کشور.....
۱۲۰	حقوق ملت.....

۱۲۰	حقوق بشر از دیدگاه اسلام و غرب
۱۲۱	اصول اومانیسم
۱۲۱	نقد و نظر
۱۲۲	حق کرامت انسانی
۱۲۲	انواع کرامت انسانی
۱۲۲	آثار حقوقی کرامت ذاتی و اکتسابی
۱۲۳	کرامت انسان از دیدگاه حقوق اسلام
۱۲۳	حقبة زن
۱۲۴	سیر تحول گذاری حقوق خانواده در ایران
۱۲۴	الف. قانون ۱۳۱۱
۱۲۴	ب. قانون حمایت خانواده
۱۲۶	حق حیات و زناشویی
۱۲۶	نقد و نظر
۱۲۶	حق آزادی فکر و عقیده
۱۲۷	تعریف آزادی فکر
۱۲۸	تعریف عقیده
۱۲۸	تفاوت آزادی فکر با عقیده
۱۲۹	اصول آزادی عقیده در اسلام
۱۳۱	ارتداد ناقض آزادی عقیده؟
۱۳۱	اسارت یا رهایی؟
۱۳۱	ارتداد یا سب النبی؟
۱۳۲	چالش‌ها و موانع آزادی فکر در ایران
۱۳۳	۱. سلب حق اندیشیدن
۱۳۴	۲. نبود تحمل صدای مخالف
۱۳۴	۳. تقدس‌گرایی و شخصیت‌زدگی
۱۳۶	۴. انحصارطلبی فکری
۱۳۶	۵. نبود امنیت فکری
۱۳۹	حق آزادی مطبوعات
۱۴۰	وظایف و رسالت مطبوعات

۱۴۰	حق آزادی اجتماعات.....
۱۴۱	فلسفه آزادی اجتماعات و راهپیمایی‌ها.....
۱۴۱	نقد و نظر.....
۱۴۲	حق اشتغال و تأمین اجتماعی.....
۱۴۲	حق آموزش رایگان.....
۱۴۳	حق مسکن.....
۱۴۳	حق دادخواهی.....
۱۴۴	تعریف دادخواهی.....
۱۴۴	تعریف دادخواست.....
۱۴۴	حق انتخاب و کیا.....
۱۴۵	ضمانت اجرای اصل انتخاب و کیل.....
۱۴۵	قانونی بودن جرم و سبب از آن.....
۱۴۶	برائت.....
۱۴۶	ممنوعیت شکنجه.....
۱۴۶	ضمانت اجرای اصل ممنوعیت شکنجه.....
۱۴۷	اطلاق ممنوعیت شکنجه.....
۱۴۷	رابطه شکنجه با مجازات مجرم.....
۱۴۹	نقد و نظر.....
۱۵۰	ممنوعیت هتک حرمت.....
۱۵۱	حق تابعیت.....
۱۵۱	انواع تابعیت.....
۱۵۱	الف. تابعیت اصلی (ایرانی).....
۱۵۱	ب. تابعیت اکتسابی (خارجی).....
۱۵۱	شرایط تابعیت اصلی.....
۱۵۲	شرایط پذیرش تابعیت اکتسابی.....
۱۵۲	محدودیت‌های تابعیت اکتسابی.....
۱۵۳	شیوه رسیدگی درخواست تابعیت.....
۱۵۳	چند نکته پیرامون تابعیت زنان.....
۱۵۳	مبحث پنجم - اقتصاد و امور مالی.....

۱۵۵	اقتصاد دولتی
۱۵۵	اقتصاد خصوصی
۱۵۵	تعریف خصوصی سازی
۱۵۶	سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی
۱۵۶	تعریف سیاست های کلی
۱۵۶	ویژگی های سیاست های کلی
۱۵۷	محتوای سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی
۱۵۷	اهداف سیاست های کلی
۱۵۸	انضام تکنوکراتی
۱۵۸	تاریخچه و ویژگی های اقتصاد تکنوکراتی
۱۵۸	اقتصاد نابود
۱۵۹	سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی
۱۵۹	برخی اهداف اقتصادی مقابله ای
۱۵۹	نقد و نظر
۱۶۰	مالکیت عمومی
۱۶۱	انفال
۱۶۱	مشروط بودن مالکیت خصوصی
۱۶۱	بودجه نویسی
۱۶۲	نحوه رسیدگی به لایحه برنامه و بودجه در مجلس
۱۶۲	دیوان محاسبات
۱۶۳	ایرادات شکلی اصل مربوط به دیوان محاسبات
۱۶۳	فلسفه وجودی دیوان محاسبات
۱۶۳	مبحث ششم - حاکمیت
۱۶۴	انواع حاکمیت
۱۶۴	الف. حاکمیت اکتسابی
۱۶۴	ب. حاکمیت تأسیسی
۱۶۴	ج. حاکمیت تکنوکراتیک (الهی)
۱۶۵	د. حاکمیت ملی
۱۶۵	حاکمیت در قانون اساسی ایران

۱۶۶	نقد و نظر
۱۶۷	ولایت مطلقه فقیه
۱۶۹	اصول کلی اعمال حاکمیت
۱۶۹	مبحث هفتم - مجلس شورای اسلامی
۱۷۰	دکترین تقنین ایران
۱۷۰	الف. قبل از انقلاب اسلامی
۱۷۰	ب. پس از انقلاب اسلامی
۱۷۱	وظایف و حدود صلاحیت مجلس شورای اسلامی
۱۷۲	موارد محدود صلاحیت مجلس
۱۷۲	حقوق سیاسی اقلیت های دینی
۱۷۳	ارکان و تشکیلات مجلس
۱۷۵	الف. هیئت رئیسه
۱۷۵	۱. هیئت رئیسه بنی
۱۷۵	وظایف هیئت رئیسه بنی
۱۷۶	۲. هیئت رئیسه موقت
۱۷۶	۳. هیئت رئیسه دائم
۱۷۶	وظایف و اختیارات رئیس مجلس
۱۷۶	ب. شعب
۱۷۷	وظایف و اختیارات شعب
۱۷۷	ج. کمیسیون ها
۱۷۷	۱. کمیسیون های خاص
۱۷۷	۱-۱. کمیسیون تحقیق
۱۷۷	۱-۲. کمیسیون تدوین آیین نامه داخلی مجلس
۱۷۸	۱-۳. کمیسیون اصل نود
۱۷۸	۲. کمیسیون های تخصصی
۱۷۸	وظایف و اختیارات کمیسیون های تخصصی
۱۷۹	۳. کمیسیون مشترک
۱۷۹	۴. کمیسیون ویژه
۱۷۹	وظایف و اختیارات مجلس شورای اسلامی

- ۱۷۹..... قانون گذاری انحصاری
- ۱۸۰..... حدود صلاحیت مجلس
- ۱۸۰..... موارد محدودیت قانون گذاری مجلس
- ۱۸۱..... تفسیر قانون
- ۱۸۱..... تحقیق و تفحص
- ۱۸۲..... نظارت بر عهدنامه های بین المللی
- ۱۸۲..... منظور از توافق های بین المللی چیست؟
- ۱۸۳..... خدمت نظامی
- ۱۸۴..... خدمت نظر
- ۱۸۴..... استخدام کارشناسان خارجی
- ۱۸۵..... انتقال پادشاهان و اموال دولتی
- ۱۸۵..... نظارت بر مصوبات دولت
- ۱۸۷..... مصونیت نمایندگی
- ۱۸۷..... تعریف مصونیت
- ۱۸۸..... انواع مصونیت
- ۱۸۸..... الف. مصونیت ماهوی
- ۱۸۸..... ب. مصونیت تشریفاتی
- ۱۸۹..... ج. مصونیت نمایندگی
- ۱۸۹..... شیوه رسیدگی
- ۱۹۱..... نقد و نظر
- ۱۹۱..... استیضاح رئیس جمهور و هیئت وزیران
- ۱۹۳..... تعریف عدم کفایت سیاسی
- ۱۹۳..... تعریف استیضاح
- ۱۹۴..... تفاوت طرح سؤال با استیضاح
- ۱۹۴..... تاریخچه استیضاح دولت های جمهوری اسلامی
- ۱۹۶..... مبحث هشتم - شورای نگهبان قانون اساسی
- ۱۹۷..... شیوه کاری شورای نگهبان
- ۱۹۷..... وضعیت حقوقی آرای شورای نگهبان
- ۱۹۸..... الف. آرای حقوقی

۱۹۸	ب. آرای شرعی
۱۹۹	ج. آرای تفسیری
۱۹۹	مبنای عمل شورای نگهبان چیست؟
۲۰۰	نظر شخصی یا نظر مراجع؟
۲۰۰	وضعیت حقوقی الزامی بودن حضور شورای نگهبان در مجلس
۲۰۱	الف. جلسات غیر علنی مجلس
۲۰۱	ب. رسیدگی به طرح‌ها و لوایح فوری در مجلس
۲۰۱	تعریف طرح و لایحه
۲۰۲	انواع طرح و لوایح
۲۰۲	الف. طرح‌ها و لوایح اداری
۲۰۲	ب. طرح‌ها و لوایح فوری
۲۰۲	۱. طرح‌ها و لوایح یک فوریتی
۲۰۲	۲. طرح‌ها و لوایح دو فوریتی
۲۰۳	۳. طرح‌ها و لوایح سه فوریتی
۲۰۳	نقد و نظر
۲۰۴	تفسیر قانون اساسی
۲۰۵	نظارت پسینی نظارت پیشینی
۲۰۶	انواع نظارت
۲۰۶	الف. نظارت استتلاعی
۲۰۷	ب. نظارت استصوابی
۲۰۷	مفهوم نظارت در قانون اساسی
۲۰۸	نقد و نظر
۲۰۹	محدودیت‌های نظارتی شورای نگهبان
۲۰۹	الف. انتخابات شوراهای شهر و روستا
۲۰۹	ب. اعتبارنامه نمایندگان مجلس
۲۱۰	ج. رأی اعتماد حقوق دانان شورای نگهبان
۲۱۰	د. آیین‌نامه‌ها و مصوبات دولت
۲۱۰	آثار تطبیقی شورای نگهبان با نظام حقوقی فرانسه، آلمان و آمریکا
۲۱۰	فرانسه

۲۱۱	آلمان.....
۲۱۱	آمریکا.....
۲۱۲	شوراهای اسلامی شهر و روستا.....
۲۱۳	مبحث نهم - مجلس خبرگان رهبری.....
۲۱۴	شیوه انتخاب رهبر.....
۲۱۴	شبهه دور در انتخاب رهبری.....
۲۱۵	نقد و نظر.....
۲۱۶	اعراض معوقات مجلس خبرگان رهبری.....
۲۱۶	نقد و نظر.....
۲۱۷	وضعیت حقوقی رهبری.....
۲۱۷	استدلال مخالفان.....
۲۱۸	استدلال موافقان.....
۲۱۹	نقد و نظر.....
۲۲۰	وضعیت حقوقی نظارت عزل رهبری.....
۲۲۱	نقد و نظر.....
۲۲۱	شیوه انتخابات مجلس خبرگان رهبری.....
۲۲۳	شرایط نمایندگی مجلس خبرگان رهبری.....
۲۲۴	راههای احراز اجتهاد نامزد نمایندگی مجلس خبرگان.....
۲۲۴	شرایط و صفات رهبری.....
۲۲۵	وظایف و اختیارات رهبری.....
۲۲۷	وضعیت حقوقی تنفیذ.....
۲۲۷	تعریف تنفیذ.....
۲۲۷	۱. جنبه تشریفاتی.....
۲۲۷	۲. جنبه احراز مشروعیت شرعی.....
۲۲۸	۳. جنبه تصویب اعتبارنامه رئیس جمهور.....
۲۲۹	وظایف و اختیارات مجلس خبرگان رهبری.....
۲۲۹	مبحث دهم - مجمع تشخیص مصلحت نظام.....
۲۳۰	تعریف و انواع مصلحت.....
۲۳۱	فلسفه و فرایند تأسیس مجمع تشخیص مصلحت نظام.....

۲۳۲	وظایف و اختیارات مجمع تشخیص مصلحت نظام.....
۲۳۲	ارکان و تشکیلات مجمع تشخیص مصلحت نظام.....
۲۳۲	شیوه کاری مجمع تشخیص مصلحت نظام.....
۲۳۳	ضمانت اجرای مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام.....
۲۳۴	تفاوت مجلس سنا با مجمع تشخیص مصلحت نظام.....
۲۳۴	مبحث یازدهم- رئیس جمهور
۲۳۵	دکترین حاکم بر نظام قوه مجریه ایران، آمریکا، انگلیس و فرانسه.....
۲۳۵	۱. نظام ریاستی نیمه قوی آمریکا.....
۲۳۶	۲. نظام ریاستی- سلطنتی انگلیس.....
۲۳۶	۳. نظام ریاستی قوی فرانسه.....
۲۳۷	۴. از نظام پارلمانی تا نیمه ریاستی ایران.....
۲۳۸	آسیبها و مشکلات نظام نیمه ریاستی ایران.....
۲۳۸	الف. صلاحیت گسترده مجلس و امور تقنین.....
۲۳۹	ب. اعمال نظارت گسترده مجلس بر مجاری قدرت.....
۲۳۹	ج. محدود ساختن صلاحیت دولت در امور امنیتی.....
۲۳۹	د. امکان دخالت قوه قضائیه در امور اجرایی.....
۲۴۰	قانون اختیارات ریاست جمهوری در کش و قوس قدرت و سیاست.....
۲۴۱	گفتمان، آغاز و پایان دوره رؤسای جمهوری اسلامی ایران.....
۲۴۲	وضعیت حقوقی مسئولیت اجرای قانون اساسی.....
۲۴۳	نقد و نظر.....
۲۴۴	شرایط، وظایف و کیفیت انتخاب رئیس جمهور.....
۲۴۵	الف. ایرانی الاصل.....
۲۴۵	ب. تابعیت ایران.....
۲۴۶	پ. مدیر و مدبر.....
۲۴۶	ت. حسن سابقه و امانت و تقوا.....
۲۴۶	ث. معتقد به مبانی نظام جمهوری اسلامی.....
۲۴۶	ح. معتقد به مذهب رسمی کشور.....
۲۴۶	خ. رجال سیاسی و مذهبی.....
۲۴۷	تفسیرهای متفاوت از شرط رجولیت.....

۲۴۷	 نقد و نظر
۲۴۸	 وظایف و اختیارات رئیس جمهور و هیئت وزیران
۲۴۹	 اجرای قانون
۲۵۰	 معاونان رئیس جمهور
۲۵۲	 اعزام و پذیرش سفرا
۲۵۴	 تعیین و عزل و نصب وزیران
۲۵۵	 فرایند رأی اعتماد هیئت وزیران در مجلس
۲۵۶	 نظارت پسینی مجلس بر مصوبات دولت
۲۵۶	 رسیدگی به تخلفات رئیس جمهور در نظام حقوقی ایران
۲۵۷	 الف. تخلف از نظامی - قانونی
۲۵۷	 نقد و نظر
۲۵۸	 ب. استیضاح - عدم کفایت سیاسی
۲۵۸	 ج. جرایم عادی
۲۵۹	 نقد و نظر
۲۵۹	 محدودیت شغلی کارمندان دولت
۲۶۰	 ارتش و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی
۲۶۱	 سیاست خارجی
۲۶۲	 شاخصه‌های سیاست خارجی
۲۶۲	 استراتژی و شیوه‌های سیاست خارجی ایران
۲۶۲	 الف. استراتژی کنشی
۲۶۳	 ب. استراتژی واکنشی
۲۶۳	 مبحث دوازدهم - قوه قضائیه
۲۶۵	 دکترین قضایی ایران، آمریکا و فرانسه
۲۶۵	 نظام پارلمانی - اجرایی آمریکا
۲۶۶	 نظام شورایی - اجرایی فرانسه
۲۶۷	 ایران
۲۶۷	 الف. قبل از انقلاب اسلامی (نظام اجرایی)
۲۶۸	 ب. پس از انقلاب اسلامی (نظام شورایی)
۲۶۸	 ترکیب شورای عالی قضایی

۲۶۹	 انحلال نظام شورایی، چرخش به سمت مدیریت متمرکز
۲۶۹	 اشکالات حقوقی نظام وزارت دادگستری
۲۶۹	 الف. ابهام در وظایف و مقام وزیر دادگستری
۲۷۰	 ب. ابهام در نقش نظارتی مجلس
۲۷۰	 دیوان عالی کشور
۲۷۱	 وظایف و اختیارات دیوان عالی کشور
۲۷۱	 هیئت عمومی دیوان عالی
۲۷۲	 دادستان کل کشور
۲۷۲	 وظایف و مسئولیت‌های دادستان کل کشور
۲۷۳	 قاضی و قضات
۲۷۴	 علم قاضی
۲۷۴	 تعریف علم قاضی
۲۷۴	 انواع علم قاضی
۲۷۵	 قلمرو و حجیت علم قاضی
۲۷۵	 محدودیت خاص علم قاضی
۲۷۶	 استناد به قانون اساسی در صدور حکم
۲۷۶	 بررسی دیدگاه‌های مخالفان و موافقان
۲۷۷	 الف. استدلال مخالفان
۲۷۷	 ب. استدلال موافقان
۲۷۸	 هیئت منصفه
۲۷۸	 تعریف هیئت منصفه
۲۷۸	 فلسفه تشکیل هیئت منصفه
۲۷۸	 وظایف و اختیارات هیئت منصفه
۲۷۹	 نحوه انتخاب اعضای هیئت منصفه
۲۷۹	 شرایط جرم و مجازات
۲۸۰	 عناصر مادی و معنوی جرم
۲۸۰	 وضعیت حقوقی محاکم در صدور حکم
۲۸۰	 محاکم نظامی
۲۸۱	 تعریف جرم نظامی

۲۸۲	تعریف جرایم ضابط دادگستری
۲۸۲	نقد و نظر
۲۸۲	دیوان عدالت اداری
۲۸۳	فلسفه تشکیل دیوان عدالت اداری
۲۸۳	صلاحیت دیوان عدالت اداری
۲۸۳	سازمان بازرسی کل کشور
۲۸۴	نقد و نظر
۲۸۴	صد و سیما
۲۸۵	عابنه شورای نظارت بر صدا و سیما
۲۸۵	نقد و نظر
۲۸۶	شورای عالی امنیت ملی
۲۸۷	بازنگری قانون اساسی
۲۸۸	شیوه‌های بازنگری قانون اساسی، ایران، آمریکا و فرانسه
۲۸۸	۱. ایران
۲۸۸	۲. آمریکا
۲۸۹	۳. فرانسه
۲۹۱	کتابنامه

مقدمه

ایران کشوری بزرگ و بسیار پیچیده دارای فرهنگ کهن و منابع غنی است. سوابق تمدنی، وجود ادیان گوناگون، هجوم و نفوذ بیگانگان، تاریخ و مردم ایران را در صدر مسائل فرهنگی و سیاسی جهان قرار داده است. طی چند قرن تاریخ ایران و نشیب، سرزمین ایران گاهی آرام و غمگین، گاهی متلاطم و پرخروش، صباحی مقاوم و مبارز و رهی آسیب پذیر بود که با همه تلخی ها و شیرینی ها درس های فراوان دارد که در جای خفا باید مورد مطالعه و تدقیق قرار گیرد، اما در زمینه حقوق اساسی سابقه تاریخی چندانی ندارد تا بتوان به آن تکیه کرد. خواستگاه حقوق اساسی ایران در دوره مشروطه و مبدأ آن بر خیزش ایران زمین با غرب بود. از همین رو در مطالعه ها و مباحثه های سیاسی نمی توان از دستاورد و همراهی برخورد ایران زمین با غرب که منجر به حق خواهی و بیدارگری مردم این دیار گردید، چشم پوشی کرد. به هر حال حاصل آن دستیابی به مشروطیت، قانون اساسی و حکومت مشروطه بود.

قانون اساسی مناسبات بین حکومت و ملت (شخصیت سیاسی یک فرد) و ملت و حکومت را تنظیم می کند. از زمان تصویب اولین قانون اساسی در ایران تاکنون زمان و تحولات زیادی از پذیرفته است. حقوق دانان بر این نظرند نهضت قانون خواهی و تکیه بر حقوق اساسی ملت در جهان اسلام با غرب بیش از یک قرن فاصله دارد. نخستین حرکت در این زمینه که به آن

۱. قانون اساسی به ضابطه ای کلی گفته می شود که سیستم، اساس و شالوده نظام و حکومت بر پایه آن شکل می گیرد. از این رو قید قانون به ضابطه، قاعده و روش نظر دارد و قید اساس ناظر به سیستم، شالوده، پایه، ریشه و اصل می باشد.

تنظیمات می‌گفتند در دوره محمد سلطان عبدالمجید عثمانی (۱۸۳۹م) شکل گرفت که منجر به تنظیم امور دولت بر اساس قانون جدید گردید. حدود سی سال بعد اولین قانون اساسی ایران با تکیه بر مبانی اسلامی به تصویب می‌رسد.

فرایند شکل‌گیری قانون اساسی مشروطه

پس از سال‌ها استبداد و خودکامگی پادشاهان قاجار، ناصرالدین شاه در آستانه جشن پنجاهمین سال سلطنت خود (سال ۱۲۷۱ش) به دست یکی از عناصر نهضت ملی به قتل رسید. پس از ناصرالدین شاه، فرزندش مظفرالدین شاه بر تخت نشست و که در اغلب دوره سلطنت خود بیمار بود مانند پادشاهان گذشته اقتدار لازم را برای اداره کشور نداشت به ویژه برای تأمین نیازهای مالی دربار به فروش منابع ملی به بیگانگان بیش از گذشته او را نزد مردم منززل نشان داد.

سفرهای اروپایی به زینه، نفوذ بیگانگان در دربار، ظلم و ستم بر مردم بی‌گناه توسط عمال حکومت و تبعیض علیه اهل اقلیاتی مردم، علما و انقلابیون را به شدت علیه خود برانگیخت و به هر بهانه‌ای علیه شاه اعلامیه اعتراضیه می‌نگاشتند و از وضعیت موجود می‌نالیدند. با همه این‌ها جناب شاه همچنان به خوردگ رانی‌های خود ادامه می‌داد تا این‌که علما در اقدامی اعتراض‌آمیز به قم مهاجرت کردند، بازاره آب به شدت، تجار و مردم در سفارت انگلیس تجمع کردند و هزاران علما و مردم در عبدالعزیم تحصن کردند. سرانجام مظفرالدین شاه تسلیم شد و به خواسته مشروطه خواهان تن داد.^۱

مشروطیت با تمامی خواسته‌ها و کنش‌های سیاسی و اجتماعی هر چه بود در صدد نظام اجتماعی نوینی بود که در آن حق طبیعی انسان‌ها به رسمیت شناخته شود. این رویداد مهم اگرچه در ذات و جای خود خوب ارزیابی و توصیف می‌شود ولی به طور معمول اندیشه‌ها در رهگذر تاریخ دچار رکود می‌شوند و اگر به تکامل و تحول نرسد همانند آب باران که در مسیر رودها به راه می‌افتد خاشاک و گل و لای را به خود می‌آورد، مگر این‌که اندیشه‌ها که در بستر تاریخ شکل می‌گیرد همواره بازخوانی و تحلیل شوند.

به نظر می‌رسد در مسیر تاریخی اندیشه یکصد سال گذشته ایران از نظر حقوقی به ویژه سیر قانون‌خواهی کمتر مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته و برای دستیابی به این مهم، نگارنده احساس می‌کند جای مجموعه قانون اساسی ایران که سیر تحول آن را نشان دهد خالی است و این کار به ویژه برای دانش پژوهان حقوق بسیار ضروری و لازم است. گفته‌اند باید بدانیم که

بودیم تا بتوانیم به آن چه می‌خواهیم برسیم. تاریخ، علم «شدن» انسان‌ها است، هرچند فرق بسیار است میان تاریخ با فلسفه تاریخ، آن شرح وقایع است و این کشف حقایق.

به هر حال این مجموعه با ارائه تحلیل، تفسیر و نقد و نظر حقوقی قوانین اساسی ایران از مشروطه تا انقلاب اسلامی تا آن جا که مقدور و امکان دست‌یابی به منابع میسر بوده، ضمن این که فرایند قانون‌خواهی ملت ایران را جلو پای خوانندگان می‌نهد، نگاهی به مطالعه تطبیقی و علم مقارن نیز داشته است که نگارنده ثمرات حقوقی آن را بیشتر از خود مجموعه مفید می‌داند. عمده مشکل در شرح و تفسیر قانون اساسی مشروطه و نظام پادشاهی ایران است که پس از گذشت بیش از یک قرن و عدم توانایی در کشف مکنونات واضعان قانون اساسی در آن دوره، کار تنقیح قوانین اساسی ایران را دشوار کرده است. اما نگارنده تا آن جایی که بضاعت علمی اجازه می‌داد شرح اصولی که اطمینان حاصل می‌کرده آورده که امید دارد نمایانگر سیر تحول قانون اساسی در ایران باشد.

روشی که در این مجموعه به کار گرفته شده این است که در بخش اول قانون اساسی مشروطه و متمم آن که در دوره اواخر سلسله پادشاهی قاجار تدوین و تصویب شده و در دوره جدید پنجاه ساله پهلوی‌ها ادامه یافت، مبنا قرار داد، و پس از توضیح مفاهیم و عبارات خامض آن، اصولی که در دوره‌های مختلف حکومت پادشاهی و سلطنت ایران مورد بازنگری و تجدید نظر قرار گرفته، تحلیل، و نقد و بررسی گردید. در بخش دوم قانون اساسی مصوب ۱۳۶۸ مبنای کار قرار گرفته و سپس متن پیس‌نویس مورد بررسی و فرایند تفسیر آن در مجلس خبرگان قانون اساسی در سال ۱۳۵۸ بازخوانی شده و نیز چگونگی بازنگری این قانون اساسی که در سال ۱۳۶۸ اتفاق افتاد، مورد تحلیل و ارزیابی قرار گرفته است. بدین است رسالت اصلی این نوشتار طرح مباحث کلی ساختارهای سیاسی ایران و نقد و بررسی آن است و لذا شرح و تفسیر همه اصول قانون اساسی مد نظر نیست اگرچه جایی که لازم بود بحث شده است.

مطلب مهمی که در این جا لازم به یادآوری است این که سیر تحولات قوانین اساسی علاوه بر کمک به وضع یا اصلاح قانون اساسی بهتر، فهم صحیح و دقیق قوانین و آشنایی با فلسفه وضع آن‌ها را هم در پی دارد و می‌تواند راهنمای خوبی برای دانش‌پژوهان باشد. از همین رو اگرچه خوانندگان در اثر مطالعه این اثر احساس تحول و پیشرفت در قانون اساسی ایران می‌کنند، ولی باید توجه داشت ذات مفهوم و مقوله تحول، توسعه‌گرا و رو به پیشرفت است و به ویژه وقتی که در سیر فرایند زمان قرار می‌گیرد این انتظار طبیعی است و لذا با وجود گذشت قریب چهل سال از تدوین قانون اساسی جمهوری اسلامی همین نیاز وجود دارد که می‌توان آن را در جای مناسب به نمایش درآورد.

مطلب دیگر این که برخی عبارات متون قانون اساسی دوره مشروطه که متأثر از ادبیات عثمانیان بوده ویرایش جزئی صورت گرفته به طوری که معنا و مفهوم اصول قانون اساسی تغییری نکند. همچنین تا آن جایی که مقدور بوده برخی واژه‌های تنوین‌دار (مانند مستقیماً- موقتاً) که در زبان فارسی معمول و پسندیده نیست حذف شده و به جای آن واژه‌هایی مانند «به طور موقت- به صورت مستقیم» قرار داده شده است. همین شیوه در متن قانون اساسی جمهوری اسلامی هم اعمال شده، مگر در مواردی که امکان تغییر وجود نداشت. تغییر دیگری که ایجاد شد این است که همه علائم که درباره پیامبر اسلام و ائمه اطهار آمده، به صورت اختصار با حروف «ص» و «ع» مشخص گردید. برای تسهیل مطالعه چنانچه احساس شده برخی واژه‌ها جا افتاده داخل [قللاب] اضافه کرده‌ایم. امید است این اثر کوچک مورد رضایت خداوند بزرگ و خوانندگان سخت‌پسند قرار بگیرد.

عبدالحسین محمودی

فروردین ۱۳۹۶